

Ainavu eksperta atzinums par derīgo izrakteņu ieguves darbu turpināšanu un paplašināšanu smilts-grants un smilts atradnē “Kaupišķi – Griguliņi” Daugavpils novada, Tabores pagastā

Derīgo izrakteņu ieguve ar atklāto metodi ir viena no saimnieciskās darbības izpausmēm, kam piemīt ietekme uz ainavu, lai gan, salīdzinot ar, piemēram, vēja parku celtniecību, tās ietekme ir būtiski mazāka, tomēr lokālā mērogā ietekme uz ainavu var būt viens no būtiskiem faktoriem, kurš jāņem vērā, veicot ietekmes uz vidi novērtējumu vai sākotnējo ietekmes izvērtējumu. Galvenokārt uzmanība būtu jāvelta iespējamām ieguves darbu ietekmēm uz ainavu vizuālajiem parametriem un elementiem, jo derīgo izrakteņu ieguves vietas maina ainavas struktūru un atvērtību, kā arī pārredzamību, un ieguves vietu (karjeru) izveidošana rada ainavu vizuālās izmaiņas. Plānotā ieguves darbu turpināšana un pabeigšana atradnes “Elerne” iecirkņa “Griguliņi – Kaupišķi-5” laukumā – 14.75 ha platībā, no kuras 7.82 ha ir esošā atradnes daļa, kurā nepieciešams veikt rekultivācijas un krautņu līdzināšanas darbus, bet 6.93 ha – atradnes laukums, kurā ieguves darbi nav veikti un jāveic lauksaimniecībā izmantojamo zemju transformācija –, ir viena no pēdējām atradņu grupas “Elerne” neapgūtajām teritorijām, kurā vēsturiski izveidojusies lielākā smiltsgrants un smilts ieguves teritorija Daugavpils novadā un tuvākajā reģionā. Ņemot vērā konkrētā atradnes iecirkņa zemes segumu teritorijas apsekošanas laikā, secināms, ka no ainavu viedokļa darbības, kas varētu mazināt ainavas kvalitāti, to pasliktināt vai citādi negatīvi ietekmēt, ir ieguves darbu veikšana un karjera izveide 6.93 ha plašajā neapgūtajā īpašumu teritorijā. Minēto atradnes daļu apsekojuma veikšanas brīdī 2020.gada janvārī un oktobrī sedz ar krūmiem un maziem kokiem aizaugušas lauksaimniecības zemes, kurā šobrīd ir saglabāta dabiskā veģetācija un, kas atbilst esošās ainavas dabiskajiem elementiem.

Novērtējuma gaitā veikta teritorijas un tās apkārtnes ainavu izlases inventarizācija, kura ietver ainavu aprakstīšanu, klasificēšanu un novērtēšanu (VARAM, 2000). Vizuālo ietekmju vērtēšanai veikta ainavu fotofiksācija un analizēti ainavu vizuālās modelēšanas rezultāti.

Paredzētās darbības vieta atrodas Daugavpils novada Tabores pagastā, aizsargājamo ainavu apvidū “Augšdaugava”, vēsturiskā smilts-grants un smilts atradņu teritorijā, kurā ieguves darbi uzsākti pirms vairāk nekā 50 gadiem, līdz ar to šī Daugavas loka ainavā jau vēsturiski ir pastāvējuši tādi ainavu elementi kā atklātās derīgo izrakteņu ieguves vietas. Saskaņā ar 1994.gada ortofoto uzņēmumu (<https://ozols.gov.lv/pub>) redzams, ka Paredzētās darbības vieta un tai piegulošie īpašumi Z daļā un arī DR stūrī ir bijuši ar atklātu skatu (lielākā daļa karjeru teritorijas, kuros sastopami reti krūmi) un lauksaimniecībā izmantojamās zemes ar nelielu reljefa mainību. Paredzētās darbību vietu un tai Z daļā esošo īpašumu sedza klajas lauksaimniecībā izmantojamās zemes: iespējams, kultivēti zālāji, vai aramzeme, ar nelielu meža puduri uz īpašuma robežas. Salīdzinot ortofoto uzņēmumus pa aerofotografēšanas cikliem, redzams, ka pēdējos 25-30 gados atradnes “Elerne” teritorija ir kļuvusi slēgtāka tuviem ainavu skatiem, jo daļu agrāk izstrādāto ieguves vietu ir pārņēmis jauns mežs (visbiežāk – lapu koku un priežu mistraudzes), bet gar Paredzētās darbības Z daļu agrāk bijušajā lauksaimniecības zemē ir ieaudzis jauns priežu mežs, tādējādi agrāk labi pārredzamo iecirkni “Griguliņi-Kaupišķi-5” aizsedzot skatam ne tikai no tuvākā pievadceļa, bet arī no tālajiem skatu punktiem.

1. attēls. Paredzētās darbības vieta 1994.-1999.gada ortofoto

Teritorijas tuvumā gar īpašuma R un Z malu novietots pašvaldības vietējās nozīmes grunts seguma autoceļš (92-10). Apkārtējā teritorija no atsevišķiem punktiem ir redzama no Daugavas labajā krastā esošā reģionālā autoceļa P65 *Stropi-Krauļa*, valsts nozīmes autoceļa A6 *Rīga—Daugavpils—Krāslava—Baltkrievijas robeža (Pāternieki)* posma aptuveni 3.4 km garumā un vietējā autoceļa V703 *Pievedceļš Butišķu karjeram* apmēram 2.66 km garā posmā. Plānotās ieguves vietas tuvumā neatrodas viensētas vai apdzīvotas vietas, taču tuvākās apdzīvotās viensētas un to grupas ir pretējā Daugavas upes krastā 1.3 km – 3.0 km un lielākā attālumā. Apsekotā teritorija daļēji (jau izstrādātā karjera R mala, kas saplūst ar blakus esošo izstrādes vietu) ir saskatāma bezlapu periodā no atsevišķām 1.5 km attālumā esošām ēkām Teivānu ciemā, kas izvietotas Daugavas labajā krastā.

Pēc fizioģeogrāfiskā iedalījuma plānotā ieguves darbu teritorija atrodas Augšzemes augstienes Skrudalienas pauguraines ziemeļu un Augšdaugavas pazeminājuma austrumu daļā. Ievērojot, ka apkārtnes reljefs ir relatīvi saposmots un plānotā ieguves vieta atrodas reljefā zemāk par Daugavas labajā krastā esošo apbūvi, kā arī pateicoties plašajiem meža zemju masīviem, paredzētās darbības vietas apkārtnē nav raksturīga ļoti laba ainavu pārskatāmība, bet no atsevišķiem skatu punktiem reljefa paaugstinājumos tā var būt ļoti pārskatāma atsevišķos virzienos, un plānotā ieguves vieta iekļaujas atsevišķos panorāmas tipa skatos. Pēc Latvijas ainavu rajonēšanas iedalījuma (K. Ramans, 1994.) plānotā ieguves teritorija ietilpst Daugavzemes ainavzemē Krāslavas-Naujenes Daugavas meandru apvidū. Latvijas ainavu kartē, ko sastādījis O. Nikodemus, par pamatu ņemot reljefu, zemes segumu un izmantošanas veidus, plānotā ieguves teritorija atrodas unikālo ainavu grupā: terasēto upju ieleju un ielejveida pazeminājumu ainavās (Ainavu aizsardzība, 2000), kuras turpinās austrumu virzienā un ir iekļautas aizsargājamajā ainavu apvidū “Augšdaugava”. Ieguves vieta izvietota šī ainavu veida R malā, kurai ziemeļu, dienvidu un rietumu daļā pieguļ smilšaino līdzenumu mežāres tipa ainava. Šāds ainavas tips Latvijā ir salīdzinoši plaši izplatīts, un tajā novērojama lauksaimniecībā izmantojamo zemju mija ar mežu masīviem un puduriem. Reljefs viegli vilņots vai plakans. Mežāres struktūra ir mozaīkveida. Ļoti svarīgi ainavas elementi ir viensētas, dabīgās pļavas un atsevišķi koku puduri (birztaļas). Dominē tuvi un vidēji tuvi skati, kas noslēdzas meža sienā vai viensētu pudurī.

Paredzētās darbības teritorija ietilpst nacionāla mēroga augstvērtīgā ainavu telpā, kuras aizsardzībai 1990.gadā tika nodibināts aizsargājamo ainavu apvidus “Augšdaugava”, lai saglabātu izcilas kultūrainaviskās un dabiskās vērtības Daugavas ielejā un tās apkārtnē. Taču plānotās darbības vieta neietilpst uz A esošajā dabas parka

“Daugavas loki” teritorijā, kas dibināts, lai saglabātu unikālo Daugavas ielejas vidusteces ainavu, vērtīgos dabas kompleksus, dabas daudzveidību tajos, kā arī kultūrvēsturiskos pieminekļus, no kā secināms, ka jau minēto aizsargājamo teritoriju izveides laikā ir ņemta vērā vēsturiskā saimnieciskā darbība vienā no Daugavas lokiem, kurā vēsturiski izvietotas derīgo izrakteņu ieguves vietas ar tām raksturīgām dzīvotnēm, dzīvnieku un augu sugām. Kā jau redzams 1.attēlā un citos laika periodā no 1994. līdz 1999.gadam uzņemtajos ortofoto uzņēmumos, 1990.gadā, kad tika nodibināts aizsargājamo ainavu apvidus “Augšdaugava”, ieguves darbi atradņu grupā “Elerne” tika aktīvi veikti, bija uzsākti un daļā atradņu arī pabeigti, kas liecina, ka dibinot minēto teritoriju tika ņemta vērā teritorijas saimnieciskā nozīme un izmantošana. Dibinot AAA “Augšdaugava” gan nav norādīts, kāds ir sasniedzamais mērķis, teritorijā iekļaujot atradņu grupu “Elerne”, un kāds būtu sasniedzamais mērķis attiecībā uz šīs teritorijas ainavu, kas palīdzētu definēt iespējamās teritorijas rekultivācijas uzdevumus izstrādē esošo un agrāk izstrādāto teritoriju īpašniekiem.

Plānotās darbības vietā nav aizsargājama dabas elementu, bet Paredzētās darbības vieta atrodas Daugavas, kura dabas datu pārvaldības sistēmā „Ozols”, reģistrēta kā īpaši aizsargājams biotops 3260 *Upju straujteses un dabiski upju posmi*, aizsargjoslā. Taču plānotajai darbībai – derīgo izrakteņu ieguvei – nav paredzama tieša ietekme uz aizsargājamo biotopu 3260 *Upju straujteses un dabiski upju posmi*.

Saskaņā ar Daugavpils novada teritorijas plānojuma Grafisko daļu AAA “Augšdaugava” teritorija atzīmēta kā nacionālas nozīmes ainavu telpa un Paredzētās darbības vieta atrodas teritorijā ar īpašiem noteikumiem TIN-5 “ainaviski vērtīgās novada teritorijas”, kurā atbilstoši Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem jānodrošina savlaicīga krūmu izciršana un ainavu degradējušo objektu nojaukšana vai to teritoriju sakārtošana, kā arī jaunai būvei (t.sk. jaunai ūdenskrātuvei (dīķim)) ainaviski vērtīgās teritorijās jāiekļaujas ainavā, tā nedrīkst ieņemt ainavā dominējošu lomu un aizsegt vizuāli augstvērtīgus ainavu skatus, kas gan pilnā apmērā nebūtu attiecināms uz atradņu grupu “Elerne” aizņemto teritoriju, kurā meža atjaunošanās gan lauksaimniecības zemēs, gan bijušajās izstrādes vietās gan mazina atklāto ieguves vietu redzamību un ainavas vizuālo nepievilcību, gan papildina jau šobrīd dominējošo ainavas elementu – mežaudzes, kas no tālu skatu elementa kļūst par tuvā skata elementu.

Savukārt, dabas parka “Daugavas loki” aizsardzības plānā 2010.-2022.gadam cita starpā norādīts, ka dabas parka dibināšanas mērķis ir: saglabāt astoņus cilvēka neizmainītos Daugavas upes lokus un tiem pieguļošo teritoriju, vienlaikus veicinot teritorijas ilgtspējīgu attīstību un līdzsvarojot dabas aizsardzības, kultūrvēsturisko vērtību aizsardzības un sociālekonomiskās intereses, tādējādi atkārtoti uzsverot un rēķinoties, ka Elernes loks, kurā atrodas darbības teritorija, jau pirms ĪADT dibināšanas ir bijis cilvēka pārveidots, un tā teritoriju nav iespējams atgriezt sākotnējā izskatā. Cita starpā minētajā plānā norādīts, ka viena no būtiskām ainavu pārveides problēmām dabas parkā ir nevis saimnieciskā darbība, bet cilvēku aizbraukšana un lauksaimniecības zemju aizaugšana un agrāko mozaīkveida ainavu izzušana dominanci pārņemot vienlaidus mežaudzēm.

Teritorijas plānojuma Vides pārskatā kā problēmjautājums norādīta derīgo izrakteņu ieguve īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, kā piemēru minot smilts un smilts-grants atradni “Elerne”. Plānojuma Vides pārskatā uzsvērts, ka šajā atradnē notiekošie ieguves darbi izraisa ainavvides degradāciju un negatīvi ietekmē bioloģisko daudzveidību, vienlaikus nevērtējot faktu, ka šādās teritorijās, ļaujot veidoties smilšainām-granšainām dzīvotnēm, teritorijas bioloģiskā daudzveidība var

palielināties. Turpat atzīmēts, ka šajā teritorijā nav pietiekami efektīvi veikta izstrādāto karjeru rekultivācija un daudzviet tā notiek renaturalizācijas ceļā, neizmantotajām platībām aizaugot ar mazvērtīgām baltalkšņu un kārkļu audzēm vai arī aizpildoties ar ūdeni; karjera pamestajos iecirkņos bieži novērojama sadzīves un būvniecības atkritumu izgāšana, kas vēl vairāk pasliktina situāciju; teritorijas plānojumā nav definēti pasākumi vai rīcības programma šo jautājumu risināšanai agrāk pamestajās ieguves vietās. Tai pat laikā saskaņā ar teritorijas plānojumu minētajā teritorijā atļauta derīgo izrakteņu ieguve gan atzīmētajās derīgo izrakteņu ieguves teritorijās, gan meža un lauksaimniecības zemju masīvos, tādējādi ņemot vērā un respektējot vēsturisko apkārtnes saimniecisko izmantošanu un saimniecisko nozīmību Daugavpils novada un Daugavpils pilsētas ekonomikā.

Plānotā derīgo izrakteņu ieguves teritorija gan reģionālā, gan lokālā mērogā ietilpst mežāres tipa (meža zemju) ainavā (skat. 2. un 3. att.). Teritorijā sastopamie plašie meža zemju masīvi ir maz fragmentēti, līdz ar to izveidojot plašu meža zemju ainavu ar atsevišķiem laukumveida elementiem – pļavām, ūdenstilpēm un atklātām derīgo izrakteņu ieguves vietām. Tai pašā laikā minētajā teritorijā no autoceļa A6 vietām redzamas arī unikālās terasēto upju ieleju un ielejveida pazeminājumu ainavas pazīmes, kuras plašums iespējams dēļ skatu punkta (autoceļa) novietojuma reljefa paaugstinājumā (Daugavas virspalu terasē), taču tieši plānoto darbības vietu skatam aizsedz gan tuvplānā esošās mežaudzes gar Daugavas labo krastu, gan mežaudzes ieguves vietas tuvumā (īpašuma ziemeļu daļā, zemes vienība ar kadastra Nr.44920010013, kurā izveidojusies apmēram 25 gadus veca priežu audze) un Daugavas kreisajā krastā. Savukārt, no Daugavas labā krasta vai Daugavas (ūdens tūrista skatu punkts) veroties, ainava noslēdzas meža masīvā un mežaudzēs, kas izvietotas gar upes kreiso krastu un aizsedz plānotās darbības vietu, savukārt atvērto un tālo skatu pāri Daugavai no šīs skatu pozīcijas plānotā darbība neietekmē.

2. attēls. Ainava paredzētās darbības virzienā no Daugavas krasta atpūtas vietas “Krauja”.

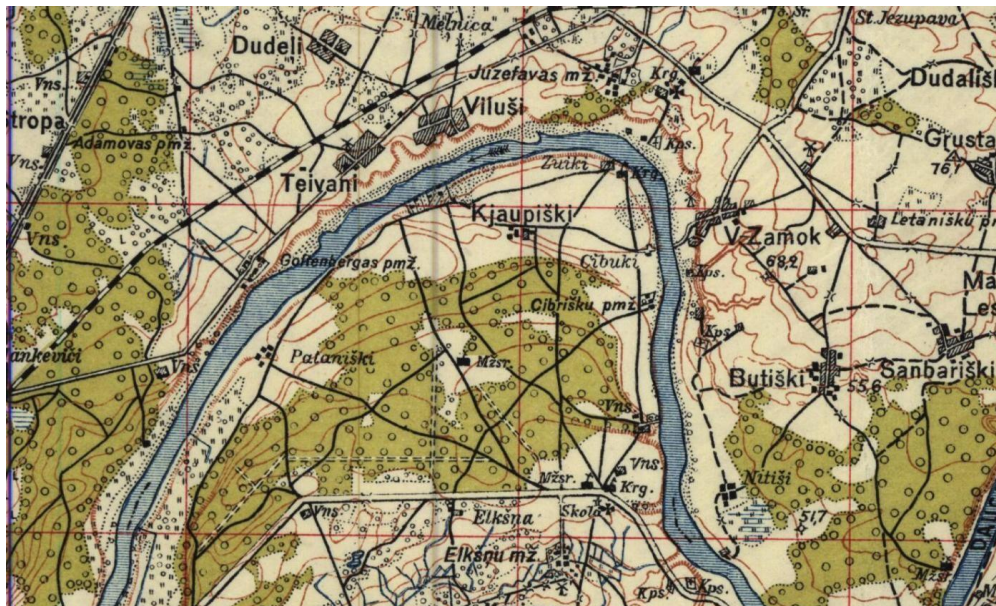

3. attēls. Skats uz paredzētās darbības vietu no autoceļa A6 pie pieturas “Teivāni”

Lauksaimniecības zemes un ar to saistītā atvērtā ainava apkārtējā teritorijā, īpaši Elernes loka Z daļā, agrāk bija sastopamas vairāk, un teritorijā dominēja atvērta tipa mozaīkveida ainavas ar atsevišķām viensētām, koku un krūmu puduriem, kas ir Daugavas lokiem kopumā raksturīgā ainava lauksaimniecības zemes tuvajos skatos un meža zemes tālajos skatos (attēls Nr.4). Vērojot Elernes loku no Daugavas labā krasta, šāds skats bija raksturīgs 20.gadsimta sākumā, kad teritorijā atradās vairākas viensētas, kuras mūsdienās vairs nepastāv un nav arī saglabājušās šo viensētu vietas, jo Elernes lokā pēc 1961. un 1966.gadā veiktajiem ģeoloģiskās izpētes darbiem tika uzsākta smilts-grants un smilts ieguve un attiecīgi kultūrvēsturiskās ainavas pārveide.

Paredzētās ieguves darbu vietas meža zemju ainavas struktūrā citi ainavu elementi sastopami nelielās platībās. Tos galvenokārt veido nelieli aizauguši un skatam noslēgti lauksaimniecības zemju puduri (5. att.), un ieguves darbu laikā izveidotas ūdenkrātuves, dīķi, bet tiešā ieguves vietas tuvumā – arī atsegti un izstrādē esoši atklāti karjeri (6.att.). Lineāros ainavu elementus visbiežāk veido autoceļi, mazas upes, strauti un meliorācijas novadgrāvji, no kuriem apskatītajā teritorijā sastopami, galvenokārt, dažāda lieluma autoceļi un celiņi. Kopumā apkārtnes (ietekmētā Daugavas loka) ainavu struktūrā paredzētās darbības vieta nav vērtējama kā ekoloģiski nozīmīga, jo tajā lielākoties ietilpst antropogēni ietekmēti un pārveidoti ainavu elementi, ko no dienvidiem ieskauj mazāk pārveidotas meža zemes, par ko liecina arī sugu un biotopu ekspertes *dr.ģeogr.* Ineses Silamiķeles atzinums. Ja Paredzētās darbības vietu no tālo skatu vietām un arī lielāko daļu

tuvo skatu vietu neaizsegtu dažāda vecuma mežaudzes, tā būtu labāk pārredzama un ar lielāku ietekmi esošajā teritorijas ainavas vizuālajā struktūrā.

4. attēls. Elernes loks 1924.gada topogrāfiskajā kartē (M 1:25 000).

5. attēls. Aizaugušas, bijušās lauksaimniecībā izmantojamās zemes plānotās darbības teritorijā.

6. attēls. Skats no Paredzētās darbības R malas, uz daļēji izstrādāto atradnes laukumu, kurā nepieciešams veikt rekultivācijas darbus un, kuru ieskauj mežaudzes

Kā jau minēts iepriekš, Paredzētās darbības vietas apkārtnē (Daugavas loks – Elerne) ir labi redzams no Daugavas labā krasta, kur no vairākām skatu vietām ir vērojami plaši, atklāti un tāli skati pateicoties novietojumam augstāk reljefā. Pašā Elerne lokā arī pastāv salīdzinoši atklāti skati uz pretējo Daugavas labo krastu, lai gan no vietējās nozīmes ceļiem šādi skati novērojami tikai nelielā posmā gar pašu Daugavas krastu iepretim Kraujas ciemam. Citur no pašvaldības ceļiem un vietējās nozīmes grants ceļiem dominē vizuāli slēgtu ainavu skatu teritorijas, ko noslēdz mežaudzes vai krūmāji. Ainavu vizuālajai uztverei nozīmīgākās vietas ir tās, no kurām vērotājs var teritoriju pārredzēt, un attiecībā uz Elerne loku tādas vietas ir tuvumā esošie ciemi un viensētas gar Daugavas labo krastu, kā arī minētais autoceļš A6 un dažī vietējās nozīmes ceļi Daugavas labajā krastā, no kuriem, lai arī ir vērojami plaši un atklāti skati, Daugavu un tās pretējo (kreiso) skatu lielā mērā aizsedz mežaudzes Daugavas abos krastos (3.att.). Savukārt piekļuvi tuvāk Daugavai, no kuras tieši pretī plānotajai ieguves darbu vietai skats varētu būt brīvāks, lielā mērā ierobežo privātpašumi un ceļu neesamība vai to sliktā kvalitāte, kas vērojama Elerne loka apvidū posmā gar upes loku, kurā izvietota plānotā darbības vieta, un tāpēc tie nav uzskatāmi par nozīmīgiem ainavu vizuālajā uztverē. Jāvērš uzmanība, ka arī Daugavas labajā krastā, no kura ir vērojams Elerne loks, pēdējā gadsimtā, tai skaitā arī iepriekšējos 25-30 gados, ir palielinājušās mežaudžu platības, rezultātā samazinot arī skatu vietas upes labajā krastā, no kurām Daugava un Elerne atradņu grupa būtu redzama.

Salīdzinoši citos Daugavas lokos autoceļi izvietoti tuvu upei, tādējādi padarot to vizuāli uztveramāku un ainavu labāk pārredzamu. No publiski pieejamām un tūrisma mērķiem attīstītām un būtiskām skatu vietām (Krauja, Viļušu avots un Dinaburgas (Vecpils) pilskalns) dominē vērtīgas panorāmas tipa ainavas ar tāliem skatiem uz

Daugavu un upes ieleju, bet skati uz plānoto ieguves vietu noslēdzas mežaudzēs gar upes krastu. No skatu vietas Viļušu avots (7.att.) vai Dinaburgas pilskalns (8.att.), īpaši bezlapu periodā, ir redzamas veco karjeru vietas, kas izvietotas pie pašas Daugavas (atradnes “Elerne” II un III iecirkņa A daļa), tādējādi samazinot skata ainavisko vērtību, taču no tām nav redzama Paredzētās darbības vieta, ko aizsedz, gan daļēji rekultivētās un ar kokiem aizaugušās ieguves vietas kreisā krasta tuvumā, gan starpā esošās mežaudzes. No tā secināms, ka plānotā darbība, kas paredz atvērta laukumveida elementa – aizaugušas pļavas – pārvēršanu citā atklātā laukumveida elementā – smilts-grants karjerā –, negatīvi neietekmēs ainavisko skatu vērtību no publiskajām tūrisma vietām, kas radītas augstvērtīgās ainavas vērošanai aizsargājamajā ainavu apvidū “Augšdaugava” un dabas parkā “Daugavas loki”. Tāpat secināms, ka veģetācijas periodā arī lielākā daļa citu ieguves vietu ir grūtāk pamanāmas un to ietekme tūrisma sezonā uz ainavu ir mazāka nekā bezlapu periodā, jo, rekultivējot ieguves vietas, tajās primāri izveidojas lapu koku audzes (bērzs, kārklis, vītols, apses u.c. koki un krūmi).

Teritorijas pieejamība pa autoceļiem palielinās virzienā uz austrumiem: prom no paredzētās darbības vietas. Tas ietekmē arī ainavu saskatāmību, tādējādi no austrumu daļas (labāk piebraucamās) ainavas ir pārskatāmas labāk un vietām vērojamas arī panorāmas tipa ainavas ar tāliem skatiem, kas raksturīgas Daugavas lokiem un kuru aizsardzībai izveidots dabas parks “Daugavas loki”, taču plānotā darbība un esošās ieguves vietas šos skatus neietekmē, jo tās aizsedz esošie mežu masīvi.

7.attēls. Ainava paredzētās darbības virzienā no “Viļušu avots”

8.attēls. Skats uz paredzētās darbības vietu no Dinaburgas (Vecpils) pilskalna augstākā punkta.

Kultūrvēsturiski nozīmīgas ainavas teritorijā nav sastopamas, kā arī plānotajā un pieguļošajā teritorijā neatrodas būtiski kultūrvēsturiskie objekti, izņemot atsevišķus objektus, kas iezīmē teritorijas vēsturiskās vietas, piemēram Dinaburgas pilskalns un Hofenbergas parks un muižas drupas pretējā upes krastā.

Plānoto ieguves darbu teritorijā un pašā Elernes lokā, kur izvietota atradne “Elerne”, nav izvietoti tūrisma un rekreācijas objekti. Teritorijā neatrodas arī potenciāli nozīmīgi tūrisma un rekreācijas objekti. Galvenie tūrisma objekti atrodas pretējā Daugavas krastā gar Elernes loku, un par tādiem var uzskatīt trīs objektus upes labajā krastā: aptuveni 1.35 km uz rietumiem no paredzētās darbības teritorijas atrodas Kraujas ciems ar piebrauktuvi Daugavai, Viļušu avots (1 km) un Dinaburgas (Vecpils) pilskalns (1.8 km), no kuriem ar attīstītāku tūrisma infrastruktūru nozīmīgākais ir Dinaburgas pilskalns, no kura paveras plašs skats uz Daugavu, pilsētas virzienā. Skatu vērsumos uz plānoto ieguves vietu tā nebūs saskatāma, jo to nosedz starpā esošās mežaudzes. Arī citviet šo objektu tuvumā nozīmīgākie ir iekšējie skati uz Daugavu un tās krastiem. Savukārt tālie skatu vērsumi no šīm teritorijām, galvenokārt, ir Daugavas virzienā un plaknē. Plānotā ieguves vieta praktiski nav saskatāma arī no citiem iekšējiem ceļiem atradnes tuvumā, līdz ar to plānotā darbība konkrētajā vietā negatīvi neietekmēs apkārtējās teritorijas nozīmi rekreācijā. Ņemot vērā attālumu no minētajām ainavu un rekreācijas teritorijām un ap ieguves vietu esošās mežaudzes, secināms, ka ieguves darbu veikšana konkrētajā īpašumā būtisku papildus ietekmi uz ainavu un rekreācijas teritoriju neradīs, jo to norobežo jaunas mežaudzes. Jāņem vērā, ka Plānoto ieguves vietu ieskauj jaunas (līdz 30 gadus) vecas mežaudzes, kuru mežsaimnieciskā vērtība ir neliela, līdz ar to nav arī prognozējams, ka minētās mežaudzes varētu tikt nocirstas tuvākajā nākotnē.

9.attēls. *Skats no skatu torņa uz Dinburgas pilskalnu Daugavpils virzienā (kreisajā pusē upes loks, kurā notiek smilts-grants ieguve).*

10. attēls. *Hofenbergas muižas drupas (Daugavas labais krasts).*

Paredzētās darbības vietu arī no D ieskauj gan privātīpašumā esošas mežaudzes, gan VAS “Latvijas valsts meži” (turpmāk – LVM) apsaimniekošanā esošās meža zemes, kas īpašuma pieguļ DR malā. Šobrīd no iecirkņa “Kaupišķi-Griguliņi-5” dienvidu puses nav iespējams tai piekļūt pa pašvaldības vai LVM ceļiem, bet, plānojot

LVM mežsaimnieciskos darbus, šādas infrastruktūras izbūve būtu iespējama, tādējādi radot jaunus skatu punktus, tai skaitā virzienā uz Paredzētās darbības vietu. Izvērtējot ortofoto uzņēmumus laika posmā no 1994. līdz 2019.gadam, redzams, ka šāda mežsaimnieciskā attīstība īpašumos, kas tieši pieguļ Paredzētās darbības vietai, ir ar zemu iestāšanās varbūtību, jo minētajos īpašumos mežaudzes veidojušās un atjaunojušās tieši pēdējos 20 gados. Piemēram, privātpersonai piederošajā īpašumā “Kaupišķi-1” (kadastra Nr. 44920010014) mežaudze atjaunota 2010.gadā, savukārt LVM apsaimniekotās zemes vienības ar kadastra apzīmējumu Nr.44920010034 ziemeļu daļā, kur izvietota agrāk pamesta smilts-grants ieguves vieta, mežaudzes atjaunojušās pēdējos 10-20 gados. No minētā secināms, ka tuvāko 30-40 gadu laikā paredzētās darbības D robežā dominēs meža zemes, tāpat kā tās dominējušas kultūrvēsturiskajā ainavā 20.gadsimta sākumā, kas uzskatāms par Daugavas loku kultūrvēsturiskās ainavas “ideālo” ainavu periodu.

11.attēls. Skats uz paredzētās darbības Z daļā esošo pašvaldības ceļu. Kreisā pusē mežaudze starp ceļu un ieguves vietu

Kopumā plānotajā derīgo izrakteņu ieguves vietā un tās tuvākajā apkārtnē vērojamas gan parastas, Latvijas iekšzemes līdzenumiem tipiskas, vienvēidīgas meža ainavas ar plašu mērogu (D un R no ieguves vietas), gan unikālās terasēto upju ieleju ainavas (Z un A daļa), kuras vērtējamas, kā ļoti vērtīgas. Taču plānotās darbības apjoms (papildus zemes seguma veida maiņa plānota ap 6.93 ha) ir neliels un teritorijas novietojums mežu ieskaudā teritorijā mazina iespējamo ietekmi uz esošajām ainavu teritorijām un veicamie darbi nepalielina Elernes lokā esošo ieguves vietu kopējo negatīvo ietekmi uz teritorijas ainavu tādā apmērā, lai veicamo darbību aizliegtu. Daudz būtiskāk būtu izstrādāt kopēju rekultivācijas plānu pamestajām

derīgo izrakteņu vietām Elernes loka ziemeļu daļā, kurā lielāku negatīvo efektu uz ainavu šobrīd rada krūmu un nelielu koku audzes, kas arvien vairāk noslēdz ainavu un mazina tās mozaīkveida raksturu.

Derīgo izrakteņu ieguves teritorijas palielināšanās par 6.93 ha plānotajā ieguves vietā, kas faktiski ir noslēgta no biežāk izmantotajiem ainavu skatu punktiem, neradīs nozīmīgas ietekmes uz ainavas vizuālajām vērtībām, jo plānotā darbība neparedz veidot objektus, kas būtu redzami no plašām teritorijām, un neveido izteiktas objektu dominantes (kā piemēram vēja elektrostaciju vai citu objektu būvniecības gadījumā). Tā kā derīgo izrakteņu ieguvi ir paredzēts paplašināt atvērtās teritorijās – lauksaimniecības zemēs –, šajā teritorijā nemainīsies atklāto ainavas elementu veidu īpatsvars, lai gan tas iegūs nevēlamas reljefa formas. Kopumā vietas ainavu struktūrelementi būtiski nemainīsies, jo paredzamā darbības vieta nav redzama no ceļiem un citiem skatu punktiem.

Ieguves darbu teritorijā neatrodas kultūras pieminekļi vai nozīmīgas kultūrainavas, un derīgo izrakteņu ieguve šajā teritorijā neradīs tiešu un būtisku ietekmi uz vietējas nozīmes kultūrvēsturiskajām vērtībām. Daugavpils novada teritorijas plānojumā plānotās ieguves vietas teritorijā nav noteikti izslēdzoši kritēriji ieguves darbu veikšanai no ainaviskā aspekta.

Vērtējot derīgo izrakteņu ieguves vietas paplašināšanas esošo ainavu vizuālo vērtību un iespējamās ietekmes uz to, izmantoti šādi kritēriji: ainavas pārskatāmība, pieejamība, ainavu daudzveidība, tipiskums, unikalitāte, dabiskums un skata kvalitāte. Novērtējuma gaitā apsekotas nozīmīgākās vietas (ciemi, mājvietas, ceļi, tūrisma objekti), no kurām varētu atklāties skati uz ieguves vietu. Tā kā ieguves vieta no visām pusēm ir mežaudžu ieskauda, novietota attālu no ceļiem un neliela, vērtējot pret kopējo esošo derīgo izrakteņu ieguves vietu daudzumu (< 7%), tā nemainīs teritorijā dominējošās ainavas un skatus, un arī ainava kopumā nemainīsies nedz tuvos, nedz tālos skatos.

Izvērtējot ainavu vizuālo pārskatāmību un struktūru, secināms, ka nozīmīgākie elementi, kas pašreizējā situācijā aizkavē ainavu izmaiņas un negatīvās ietekmes, ir mežaudžu esamība ap plānoto ieguves vietu, taču, vērtējot pret kultūrvēsturisko Daugavas loka ainavu, kurā dominē atklāti skati tuvplānā un slēgti meža skati tālumā, būtu ieteicams iecirkņā "Kaupišķi-Griguliņi-5" rekultivācijas projekta laikā plānot tādus pasākumus, kas rada vizuāli pievilcīgus atvērta tipa ainavu elementus, piemēram, ūdenskrātuves vai pļavas vietās, kur ir iespējama atradnes teritorijas piebēršana ar segkārtas materiālu. Būtu izvērtējama biotopu ekspertu iesaiste rekultivācijas darbos, lai iespēju robežās izveidotu un uzturētu specifiskas smilšainasgrānšainas dzīvotnes, kas vienlaikus nodrošinātu ainavā atklātus laukumveida elementus un varētu būt piemērotas īpaši aizsargājamām augu vai dzīvnieku sugām, tādā veidā kompensējot ieguves darbu negatīvo ietekmi uz apkārtējās teritorijas dabas daudzveidību.

Kopumā ieguves darbu veikšana konkrētajā īpašumā un citu atradņu izstrāde Elernes lokā un šo darbību ietekme uz ainavas estētisko nozīmīgumu ir sarežģīti vērtējama, jo šādu ietekmju nozīmīgums galvenokārt saistāms ar iedzīvotāju attieksmi pret to. Savukārt attieksmi veido katra indivīda subjektīvās uztveres īpatnības un zināšanas par ainavu vai tās elementiem, tāpēc ietekmju nozīmīgumu šādā aspektā grūti novērtēt pēc vienotas metodes.

Tomēr plānotās darbības vietas ainavu izpēte un veiktā teritorijas apsekošana, kā arī vēsturiskā saimnieciskās darbības pieredze šajā teritorijā dod pamatu secinājumam,

ka vietas ainaviskie aspekti nav uzskatāmi par izslēdzošu vai būtisku kritēriju, kurš ierobežotu plānoto ieguves darbu veikšanu un paplašināšanu atradnes "Elerne" iecirkņa "Griguliņi-Kaupišķi-5" laukumā, savukārt pārdomāta iecirkņa rekultivācija uzlabos apkārtējās ainavas kvalitāti kopumā. Vienlaikus secināms, ka Elernes loka ainavu nav iespējams atgriezt kultūrvēsturiskajā veidolā, taču, veicot saskaņotus un atbilstošus rekultivācijas darbus agrākajās un esošajās ieguves vietās, ir iespējams radīt jaunu ainaviski pieņemamu teritoriju, kurā dominē mozaīkveida mežaudžu, ūdenskrātuvju un smilšaina cilmieža pļavu teritorija, kuru tālajos skatos noslēdz mežs.

Veicot teritorijas ainavisko novērtējumu, netika konstatēti limitējoši faktori paredzētās darbības realizācijai no ainaviskā aspekta.

Pielikumā: *Plāns ar fotofiksācijas vietu un skata virzienu - 1.lapa*

Atzinumu sagatavoja:

Mg.env.sc Valdis Līkosts*;

Atzinumu pārbaudīja:

Ph.D. Zanda Krūkle **

2021. gada 25. janvārī.

Izmantotā literatūra:

1. Ainavu aizsardzība. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 2000;
2. Dabas parka "Daugavas loki" dabas aizsardzības plāns 2010. – 2022.gadam.

ZANDA KRŪKLE

Laika zīmoga uzlikšanas laiks: 19.08.2021 14:28:31 EEST

VALDIS LĪKOSTS

Laika zīmoga uzlikšanas laiks: 19.08.2021 18:07:45 EEST

* Diploms sērija MD A, numurs Nr.4243, maģistra darbs ainavzinātnē "Zemes izmantošanu ietekmējošie faktori 20.gs. Latvijā" (*Land-use Impact Factors in Latvia During 20th Century*)"

** Doktora diploms Nr.1222 par doktora grāda piešķiršanu Zemes zinātnēs, fiziskajā ģeogrāfijā un vides zinātnē.

Fotogrāfiju vieta un virziens 01.12.2019.

